

مجله مطالعات سلجوقیان،

نشریه‌ای برای مطالعات تاریخ ایران در سده های میانه

سردبیر**

جدای از مباحث مهمی که در باب نام گذاری بازه های تاریخی دراز مدت و میان مدت تاریخ ایران، پس از فروپاشی حکومت ساسانیان(سده ۷/ق.م.) تا تاسیس حکومت صفویه(سده ۱۰/ق.۱۶م.) وجود دارد، حوزه تمرکز این مجله بر تاریخ ایران، از زمان شکل گیری حکومت های ایرانی(سده ۹/ق.۹م.) تا هنگام مهاجرت و ورود اقوام مغول و جماعات همراه آنان به ایران(نیمه سده ۷/ق.۱۳م.) است.

تاریخ ایران در دوره سلجوقیان، از جمله کم اقبال ترین ادوار تاریخی از نظر جلب توجه محققان و دانشجویان رشته تاریخ است. علت ها و دلایلی در پدید آمدن این وضعیت وجود دارد که از آن میان: مداخله عوامل غیر علمی و غیر رشته ای در پرداختن به تاریخ این دوره، مانند: تاثیرپذیری آشکار و پنهان از نگاه دینی- مذهبی به تاریخ این دوره و مسائل آن، غلبه ملاحظات و رویکرد سیاسی- امنیتی بر تاریخ آن دوره، تمایل به انتقال مسائل اجتماعی- فرهنگی معاصر به تاریخ آن دوره و دیگر موارد نظیر، قابل ذکر است. افزون عوامل فوق، مشکلات و محدودیت های دیگری در برابر مطالعه و پژوهش در تاریخ این دوره وجود دارد، که به عنوان مثال این موارد قابل توجه است: فقر شدید منابع،

** استاد گروه تاریخ، دانشگاه تهران، تهران، ایران. shyousefifar@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۲۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۲۸

پيچيدگي و تنوع مسائل کلان اجتماعي که ورود به آن عرصه ها، نیازمند برخورداری از پیش نیازهای دانشی و توانائی های چند رشته ای برای درک ماهیت پدیده ها و تبیین آن ها است. این موقعیت باعث شده شمار محققان علاقمند و پای بند به مباحث این دوره، اندک باشد و در نتیجه تکاپوهای علمی و پژوهشی در مسائل این دوره در مقایسه با دوره باستان یا معاصر، بسیار کم تر است.

اما نکته درخور توجه در باب تاریخ ایران در دوره سلجوقیان، این است که بر خلاف دیگر ادوار تاریخ ایران، گذشته شمار زیادی از کشورهای پیرامون ایران، به اشکال گوناگون وابسته یا پیوسته به تاریخ ایران در این دوره است. از کشوری چون ترکیه، که بنیان های تاریخی ملیت و هویت امروزی خود را به تاریخ سلجوقیان ایران و شاخه آن حکومت در شبه جزیره آناتولی، پیوسته می داند تا کشورهایی چون ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان و از آن سو کشورهای حوزه قفقازیه تا کشورهای واقع در شرق مدیترانه و نواحی دیگر، که به ناگزیر بخش مهم تاریخ خود در سده ۵-۶ق/۱۱-۱۲م. را باید به عنوان بخشی از تاریخ کشور خود در دوره سلجوقیان ایران مطالعه کنند. نیازی به یادآوری نیست که حکمرانی فراگیر ایرانیان در این دوره از پایتخت هایی چون ری، اصفهان و همدان، بر گستره ای از کاشغر و سیحون تا دمشق، مکه و عمان و دیگر نواحی اعمال می شد و آموزه ها و بنیان های سیاسی و اجرائی آنان، مقدرات زندگی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مردمان این قلمرو ها را تعیین می کرد. از این رو مطالعه و بررسی در تاریخ مردمان این قلمروهای بسیار گسترده، نیازمند ارجاع به تاریخ ایران در این دوره است و در واقع تاریخ ایران در دوره سلجوقیان، تاریخ مشترک و میراث معنوی درهم تنیده شمار زیادی از مردمان کشورهای منطقه آسیای میانه و آسیای غربی است. روشن است که هرگونه قرائت بازگونه از این واقعیت گذشته، ناراست و نادرست است. در این خصوص به مناسبت سخن خواهیم گفت. با این چشم انداز به بحث، موجودیت مجله ای با این نام، نشان دهنده زمینه فعالیت بسیار گسترده ای است که فراروی محققان تاریخ ایران در دوره سلجوقیان قرار دارد.

انتشار مجله تاریخ ایران در دوره سلجوقیان، افزون بر دغدغه‌ها و چالش‌هایی که به اختصار طرح شد، به نیازها و اهداف گوناگون دیگری مربوط است. از جمله، زمینه‌سازی برای رشد و گسترش مطالعات سازماندهی شده در باب تاریخ سلجوقیان، به عنوان یک دوره از تاریخ ایران، اهمیت بیشتری دارد. در این خصوص اشاره می‌کنیم انتشار مجله تخصصی به عنوان یکی از چند روش‌های کارآمد برای ایجاد تحول در پژوهش‌های تاریخی این دوره، با هدف شبکه‌سازی از محققان و ترسیم نقشه پژوهش‌های آتی در این حوزه، عملکرد دارد. امروزه مراکز علمی و تخصصی گوناگونی در کشورهای واقع در قلمرو تاریخی سلجوقیان، وفق سیاست‌های فرهنگی-سیاسی معطوف به بازسازی و قوام بخشی به هویت تاریخی و جمعی خود در موقعیت اکنون، بدون وقفه و با گستردگی (به عنوان مثال ترکیه) یا در سطح محدودتر، تکاپوهای پژوهشی و رسانه‌ای برای تولید روایت‌های برساخته از تاریخ این دوره، به نحوی که پشتیبان آرمان‌های آنان باشد، در جریان است. انتخاب و پژوهش در موضوعات، رویکردهای و چگونگی تبیین مسائل و نیز بازتوزیع دستاوردهای مربوط در سطوح جامعه، که در کشورهای مختلف و به عنوان امری تبعی از نظریه‌های راهبر منافع ملی در تدوین نظریه‌ها و فعالیت‌های علمی، دانشگاهی و نیز سیاست‌های خارجی آن‌ها جریان دارد، به گونه‌ای است که در شکل برساخت کلان روایت‌های تاریخی در جهت دگرگون‌سازی واقعیت‌های تمدنی و فرهنگی آن دوره تاریخی، ظهور و بروز داشته است. به تعبیر دیگر، یکی از مهم‌ترین چالش‌ها و منازعات سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و هویتی دولت‌ها و مردمان منطقه غرب آسیا، که هم‌اکنون در جریان است و در آینده گسترده‌تر خواهد شد، در ذیل موضوعات تاریخی و از جمله تاریخ دوره سلجوقیان، قابل صورت‌بندی است. بر این اساس یک نیاز و اولویت مطالعات تاریخ ایران در سده‌های میانه، تدارک زمینه‌های ضروری برای گسترش کوشش‌های علمی در جهت تبیین موقعیت تاریخ/گذشته ایران در سده‌های میانه با توجه به موقعیت تاریخ اکنون ایران، است.

بر اساس سیاست ها، برنامه ها و رویکردهای مجله، کوشش برآن است بر فرآیند تولید دانش، پردازش مباحث، تعمیق دانائی ها و در نهایت بازتوزیع اثربخش دستاوردهای دانشگاهی در داخل و خارج از ایران، تاثیرگذاری صورت گیرد و در جهت تقویت و ارتقای این فعالیت های علمی گام هایی برداشته شود. در باب روش ها و رویکردهای مختلف و امکانات مربوط برای تحقق اهداف مورد نظر و فعالیت هایی که در گردش کار مجله مورد نظر است، به تدریج در فرصت های بعد، سخنان دیگری طرح خواهد شد.

مجله مطالعات سلجوقیان، در کوتاه مدت به صورت سالانه انتشار می یابد و پس از فراهم آوردن زیرساخت ها و امکانات نرم افزاری مورد نیاز برای گردش کار مطلوب مجله، بازه انتشار مجله تغییر و کوتاه تر خواهد شد. بدون تردید گام برداشتن در این مسیر بستگی تام به همراهی و مشارکت موثر استادان، محققان و دانشجویان متخصص و علاقمند به تاریخ ایران دارد. دست همگی این عزیزان را به گرمی می فشاریم. انتشار این نشریه که به صورت خصوصی فعالیت می کند، با یاری مستقیم دانش دوستان امکان پذیر است.

برای ایران

سخن سردبير ۵